

The definition of the term «competence», which is used in the study, was provided. Speaking about the competence of specialists, the author has in mind that it is a predetermined norm of educational attainment, which is the basis of professional behavior for teachers and school leaders.

The author has provided the problem of insufficient competence of specialists, who involved in the provision of educational services for children with mental and physical impairments, and specialists, who involved in the implementation of this process. And this problem should be recognized as a pedagogical problem of implementation of inclusive education.

Key words: *defectology, terminological dictionary of defectology, special education, inclusion, integrated education, competence.*

УДК 37.034:37.018.1

Н. М. Муляр

Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ

У статті проаналізовано актуальні проблеми виховання дітей у сучасній українській сім'ї. Розкрито роль батьків у процесі формування морально-етичних цінностей у дітей. Обґрунтовано доцільність використання історичного досвіду щодо морально-етичного виховання дітей сучасною родиною. Виокремлено сім'ю як найбільш стійкий, соціально й духовно значущий інститут у морально-етичному вихованні підростаючого покоління. Схарактеризовано низку чинників, які формують мирні взаємовідносини між членами родини та сприяють її гармонійному моральному розвитку.

Ключові слова: *сім'я, морально-етичні цінності, мораль, ментальність, сімейно-побутова культура, чинник, батьки, виховання.*

Постановка проблеми. Система виховання дітей у сім'ї, весь комплекс родинно-побутової культури в царині освіти й навчання підростаючого покоління формуються історично і передаються з покоління в покоління під впливом національного характеру та змісту життя сім'ї, суспільних історичних умов, стилю і традицій трудової діяльності, звичаїв, обрядів тощо. Аналіз матеріалів педагогічних досліджень щодо питань морально-етичного виховання в сім'ї другої половини ХІХ – початку ХХ ст. свідчить про те, що сьогодні існує потреба повернення до багатовікового досвіду і традицій морально-етичного виховання з огляду на те, що усталена українська традиція у цій сфері допомогла народу зберегти свою духовність, самобутність, культуру, кращі риси ментальності й вистояти в боротьбі за добро, волю та незалежність.

Наше дослідження доводить, що споконвіків існував тісний зв'язок між батьками й дітьми, дорослі намагалися передати в спадок дітям свої духовні надбання, тим самим продовжуючи себе в них. Моральне здоров'я сім'ї в українців завжди було мірилом життєздатності народу. Існування й

функціонування всіх суспільних інституцій мало у своїй основі загальнолюдські цінності, які, як правило, продукувалися і контролювалися саме родинним життям.

Аналіз актуальних досліджень. Активно працюють над вивченням сімейного інституту, дають важливі конкретні рекомендації щодо побудови процесу родинно-сімейного виховання на морально-етичних цінностях сучасні українські педагоги та психологи: Т. Алексеєнко, М. Боришевський, А. Вихрущ, О. Вишневський, О. Докуніна, К. Журба, Г. Кришталь, В. Міляєва, Т. Пантюк, Т. Руденко, М. Савчин, М. Стельмахович, І. Сіданіч, О. Сухомлинська та ін. Важливе місце в аспекті висвітлення інституту дитинства в традиційній культурі українців займають праці М. Дерлиці, Н. Заглади, Д. Лепкого, Марка Грушевського та ін.

Мета статті – вивчення історичного досвіду щодо морально-етичного виховання дітей та обґрунтування доцільності його впровадження в життя сучасної родини.

Методи дослідження: теоретичного узагальнення історичних фактів, подій, явищ; наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів; порівняльно-зіставний; історико-педагогічний; історико-генетичний та історико-ретроспективний.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідники (філософи, психологи, педагоги, соціологи) доводять, що інститут сім'ї потребує пильної уваги й турботи, позаяк ціла низка суспільних явищ негативно впливає на формування морально-етичної культури української сім'ї, що часто може приводити до її руйнування: «Негативні явища повсякденного життя, зокрема, інфляція, соціальна й політична нестабільність, відсутність правових гарантій, невизначеність майбутнього та навіть сама ситуація соціальних змін дають поштовх соціальній дезадаптації людей у багатьох її проявах і розвитку девіацій. Завдяки цьому ієрархія загальнолюдських цінностей в індивідуальній свідомості зазнала істотної деформації. Цей процес, обтяжений станом хронічного емоційного стресу, охопив усі верстви населення і вплинув на складні соціальні структури. В умовах, що склалися, особливого значення набувають міжособові стосунки, яким більшою мірою, ніж інші соціальні структури, здатна забезпечити гармонійна сім'я» [4, 1].

Стверджуємо, що в деяких сучасних українських сім'ях батьки, займаючись власними справами, не мають часу для дитини та її виховання, батьківська любов виражається потуранням дитячим примхам, розвиваються такі явища, як гіперопіка та гіпоопіка. Витрачання грошей дітьми ніхто не контролює, для них не існує слова «не можна». Ця проблема має також історичні корені. Я. Чепіга у праці «Проблеми виховання й навчання» писав: «Багатство й розкіш не можуть бути гарними умовами морально-етичного виховання дитини: вільна у своїх рухах і бажаннях, не зустрічаючи ніяких перешкод у виконанні їх, вона зрештою здобуває нахил до егоїзму й

жорстокості» [10, 61]. Такі думки видатного педагога варто донести до свідомості сучасних батьків. У народі з цього приводу казали: «Дай Боже пережити багатство, а бідність переживемо самі». Немало перешкоджає морально-етичному вихованню дітей брак у батьків потрібних педагогічних знань. Керування самими тільки особистими почуттями та симпатіями у вихованні не гарантує позитивного результату.

Ось чому, на нашу думку, історичний досвід морально-етичного виховання української сім'ї досліджуваного періоду може стати в нагоді сучасним батькам, оскільки незмінними в народі залишаються позиції щодо моралі та культурних взаємовідносин у сім'ї.

Також варто відзначити, що українське суспільство на сучасному етапі свого становлення переживає складний кризовий період, що детермінує низький прожитковий статус пересічної сім'ї, відсутність соціальної захищеності, безробіття, масовий виїзд молодих людей з України. У зв'язку з цим руйнуються важливі цінності людського життя, а саме молодь завжди повинна прагнути до розвитку своїх моральних якостей як основних життєвих орієнтирів. Обґрунтовуючи проблеми соціально-економічних умов в Україні, В. Постовий стверджує, що ситуація, яка склалася в державі, відображає непрості процеси економічної кризи. Наслідками цих процесів є різке зниження рівня народжуваності, зростання смертності населення, його міграція й еміграція [2, 99]. Уже сьогодні, наголошує вчений, слід звернути особливу увагу на пошуки ефективних шляхів розв'язання демографічної проблеми, яка виникла внаслідок прорахунків у соціально-економічному й суспільно-політичному реформуванні, що не сприяє стабілізації процесу виховання молодих поколінь [2, 100].

Сучасні українські сім'ї є досить різноманітними. Вже тільки перелік їхніх назв – «повна», «благополучна», «проблемна», «одnodітна», «багатодітна», «молода», «неповна», «заможна», «малозабезпечена» – яскраве тому підтвердження. В Україні більшість сімей – неповні. Статистичні дані доводять, що понад два мільйони з них складаються переважно з матерів (їх понад 76,3 %), і в таких сім'ях виховується 1,5 мільйона дітей. На десятьох жінок припадає 11–12 народжених дітей [8].

Отже, сучасна українська сім'я переживає важкі часи, які часто слугують негативним фактором задля повноцінного морально-етичного виховання дітей. Рівень життя більшості сімей став нижчим за мінімальні соціальні стандарти, внаслідок чого посилилась економічна, психологічна і моральна нестійкість сім'ї. У надзвичайно складному становищі опинилися багатодітні й неповні сім'ї, а також сім'ї з дітьми або батьками-інвалідами. Тривожною тенденцією останнього десятиліття стало скорочення кількості одружень, катастрофічне падіння народжуваності та збільшення сімей, що розпадаються. За збереження цієї тенденції до 2020 року, за прогнозами експертів, населення України зменшиться вдвічі [8].

Однією з найважливіших функцій сучасної української сім'ї є виховна, а саме – формування морально-етичних цінностей у дітей. Своєрідність та значущість сімейного виховання полягає в тому, що воно слугує міцним та надійним підґрунтям для усього людського життя. Проте досить часто можна почути нарікання батьків на брак часу для виховання дітей. Це призводить до того, що діти піддаються різноманітним негативним впливам, які часто сприяють руйнації ще недостатньо розвинутого духовного світу дитини. А тому батькам слід задуматись над цим, намагатися завжди зрозуміти дитину і не йти на конфлікт, який може спровокувати втечу дитини з дому. Доцільно буде згадати видатного українського педагога О. Сухомлинського, який стверджував: «Мистецтво виховання включає насамперед мистецтво говорити, звертатися до людського серця» [7, 321]. Дуже важливо, щоб батьки знали, як дитина проводить свій вільний час, з ким спілкується, чим цікавиться. Вони не повинні стояти осторонь цього процесу, адже прогалини у вихованні в майбутньому виправити досить складно. Культура спільної праці та спільного відпочинку є важливим фактором стабільності морально-етичних устоїв сучасної сім'ї.

Актуальною проблемою українського сьогодення є виховання дітей дідусями й бабусями, а не матір'ю та батьком, оскільки останні змушені залишати родину і працювати за кордоном для поліпшення матеріального статусу сім'ї. Діти, позбавленні батьківського нагляду, шукають власні шляхи самореалізації, які часто бувають хибними. Відбувається руйнація цілісності нації, тому саме за цих умов потрібно більше і глибше звертати увагу на розвиток родинно-сімейної культури українців. Проблема масової міграції була притаманна і досліджуваному періоду, тому народ завжди з увагою ставився до ролі старших (дідів і бабусь) у вихованні дітей і високо оцінював їх роль: «Поки жива бабуся, я нікого не боюся», «Добре було при діду: щодня рибка к обід», «Поки баби, поти й ради» [9, 676–678].

Відродження морально-етичних цінностей особистості стає необхідною умовою становлення людини нової доби, людини XXI ст., від якої залежить майбутня доля України. Формування морального світу особистості – це складне питання, що потребує особливого підходу в його розв'язанні. Розгляд цього непростого, багатоаспектного питання вимагає використання знань педагогіки, психології, соціології, філософії, історії тощо. Саме педагогічний аспект, на наш погляд, є одним із головних у формуванні духовності особистості. Вдосконалення освітньої системи, а також її демократизація на гуманістичних засадах вимагають від педагогічної науки пошуку нових шляхів удосконалення процесу морально-етичного виховання дітей.

Для української ментальності найвища цінність родини полягає в забезпеченні виховання в дітей гідності, шляхетності, працьовитості, працелюбності, шанобливого ставлення до батьків і старших. Домінуючі в родині моральні норми та принципи сприяють виробленню відповідного

світогляду. Відомо, що дитина не народжується з готовою моральною свідомістю, наголошує О. Скар, їй не властиві жодні моральні погляди, вона не має уявлення про добро і зло, не знає про існування принципів і норм моралі, правил поведінки [9, 4]. Вона стає такою завдяки суспільним умовам і вихованню, які формують у неї окремі моральні риси й певну систему поглядів на життя і норми поведінки, тому саме на батьків покладена відповідальність за дитину, її майбутнє. Не слід забувати про спадковість, ознаки якої можуть сприяти морально-етичному вихованню, або ж ускладнювати цей процес.

Позитивний результат виховної роботи батьків із дітьми досягається тільки в атмосфері емоційного благополуччя у сім'ї. Відсутність такого клімату гальмує розвиток особистості дитини, травмує її психіку та сприяє появі негативних рис поведінки. Емоційне благополуччя передбачає цілісність і єдність родини, зацікавленості батька й матері у збереженні та зміцненні сім'ї. Для створення такої атмосфери необхідно, щоб у взаєминах між батьками домінували повага, взаєморозуміння, любов, злагода, постійне піклування одне про одного. У таких умовах у дитини виникає потреба у спілкуванні з батьками та наслідування їхнього прикладу у взаєминах, прагнення своєю поведінкою не затьмарювати загального щастя сім'ї. Взаємини батьків, які побудовані на високій культурі спілкування, їхнє ставлення до дітей – важливий зразок для майбутнього батьківства і материнства молоді. Український фольклор зберігає і передає зразки доброзичливих стосунків у родині як запоруку реалізації моральних законів: «Від доброго кореня – добрі й окоренки», «Тернина грушок не родить» [9, 592–593].

Наше дослідження доводить, що система сімейного виховання повинна будуватися на духовних засадах. Не можна зводити мораль тільки до поняття зовнішньої поведінки, бо відомо, що зовнішня поведінка людини часто буває фальшивою. Потрібно опиратися на моральну культуру та моральні ідеали, що ґрунтуються на ідеї добра й абсолюту Бога. І все це бере свій початок у Вірі. Г. Ващенко писав: «Мораль стоїть на сторожі нашого ідеального «я» і свідчить про те, що ми належимо не тільки цьому емпіричному світу, а й вічності, що за наші добрі і злі вчинки ми мусимо одержати нагороду чи кару, коли не в цьому, то в іншому житті. Так вчить нас Святе Письмо» [1, 63].

Дієвими чинниками морально-етичного виховання в сучасній українській сім'ї виступають звичаї та традиції українського народу, які передавалися нашими предками з покоління в покоління. Сьогодні вони відроджуються, хоч часто мають лише формальний характер. Це традиційні народні та релігійні свята, коли сходиться разом із дітьми й сідає за святковий стіл вся родина; це збереження, примноження й передача батьками своїм дітям родинних реліквій, проведення святкових обрядів та

ритуалів. У своїй основі українські народні традиції мали моральні цінності: дітей учили любити й поважати інших, плекали в них віру в добро та справедливість, спонукали до добрих і гідних учинків, формували співчуття до бідних, калік, знедолених, сиріт. Важливо також відзначити, що сьогодні, як і століття тому, проблема сирітства не розв'язана і потребує особливого підходу й розуміння. Український народ завжди ставився до сироти з особливим співчуттям і розумінням: «За сиротою журба за журбою», «Сиротою жити – сльози лити», «Бог сиріт любить, та щастя не дає», «І у сироти на подвір'ї сонце засвітить» [9, 674–676].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, істинність виховання підростаючого покоління ми вбачаємо у християнських цінностях, які є стійким фундаментом морально-етичного виховання дітей. Завдяки чітко сформованим моральним орієнтирам дитина може розвиватися як свідомо особистість у своїх діях та вчинках. На таку людину не матиме впливу негативна інформація, яку несуть сучасні засоби масової інформації: Інтернет, телебачення, преса. У життєвому виборі вона буде культурно-свідомою і не наслідуватиме своїх однолітків чи кумирів з негативним ставленням до життя.

Важливо також зауважити, що прагнення України до побудови цивілізованого, демократичного й гуманного суспільства вимагає перегляду ставлення державних інституцій до проблем сім'ї, її морального та матеріального благополуччя: «Одним з пріоритетних напрямів державної політики України повинна стати ефективна сімейна політика. За змістом сімейна політика повинна бути комплексною й відбивати відносини держави і родини в основних сферах життєдіяльності суспільства. Водночас вона повинна зосереджуватися на специфічних проблемах сім'ї, пов'язаних із реалізацією її основних соціальних функцій (репродуктивної, економічної, виховної). У зв'язку з цим має значення чітка диференціація сімейної і соціальної політики щодо загальносоціальних і специфічних проблем родини, підвищення правової обізнаності сім'ї, дітей та молоді стосовно їх власних прав» [4, 12].

У процесі морально-етичного виховання слід також урахувувати ті сучасні трансформації, що відбуваються в інституті сім'ї і детермінуються соціальними обставинами. До них слід віднести статевоюрольову демократизацію, перехід від матріархату та патріархату до біархату, розширення та урізноманітнення функцій сім'ї. Сьогодні ми часто спостерігаємо виконання чоловічих функцій жінками і навпаки. Така асиміляція, звісно, вносить певні корективи і в морально-етичні стосунки сім'ї. Наприклад, жінка XXI ст., яка перебуває у тривалій міграції і виступає головним «забезпечувачем» матеріальних благ у сім'ї, стає жорсткою, рішучою, менш сентиментальною, ніж жінка XIX ст., яка залишалася вдома з дітьми, коли чоловік забезпечував сім'ю.

Принагідно зауважимо, що проблеми сучасної сім'ї, у тому числі й морально-етичні, стають предметом міждисциплінарних досліджень. Учені – психологи, соціологи, педагоги, гігієністи, медики, політологи, активно шукають шляхи розв'язання родинно-сімейних проблем і пропонують суспільству певні шляхи й механізми. Підтвердженням цього є наявність у державі різноманітних установ та організацій, які займаються проблемами сім'ї на державному рівні. Серед них: Центри соціальних служб для молоді, відділи сім'ї та молоді, Служби у справах неповнолітніх, Спілка захисту сім'ї та особистості, Центр екології сім'ї та ін.

Шляхи розв'язання актуальних проблем, що стосуються життєдіяльності й підтримки нормального стану функціонування сім'ї, займаються такі наукові установи, як Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Інститут психології НАПН України, Інститут соціальної і політичної психології НАПН України, Інститут проблем виховання НАПН України. Ці заклади й установи продукують наукові ідеї щодо сім'ї та сімейного виховання. Сімейна проблематика в сучасних умовах значно розширюється через те, що збільшується різноманіття сімей, які часто потребують уваги й турботи суспільства. До них відносимо малозабезпечені, неблагополучні, багатодітні, студентські сім'ї, сім'ї мігрантів та біженців, сім'ї з дітьми і батьками-інвалідами, сім'ї з дитиною, що має особливі потреби, сім'ї матерів-одиначок тощо. Усі вони мають, окрім матеріальних, моральні проблеми, з якими часто не можуть впоратися самотужки. Якщо ці проблеми не розв'язуються, то є загроза викривлення моральних цінностей особистості дитини, яка росте в такій сім'ї.

Окреслена проблема в умовах сьогодення може бути подолана завдяки мобілізації зусиль багатьох наук, зокрема й педагогіки. Важливим із цього приводу залишається обґрунтування народно-педагогічного досвіду формування морально-етичних цінностей в українській сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Виховний Ідеал / Г. Ващенко. – Брюссель. – 1950. – 63 с.
2. Постовий В. Педагогічні аспекти соціуму української родини / В. Постовий // Молодь і ринок. – 2006. – № 1 (16). – С. 99–103.
3. Постовий В. Т. Цінність орієнтації української сім'ї (історико-педагогічний аспект) / В. Т. Постовий // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 185–190.
4. Руденко Т. П. Молода сім'я в сучасній Україні: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03. «Соціальна філософія та філософія історії» / Т. П. Руденко. – Київ, 2004. – 21 с.
5. Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості : зб. текстів виступів на міжн. наук.-практ. конф. – Донецьк : Наука і освіта, 2006. – 304 с.
6. Скар О. І. Педагогічна культура сім'ї / О. І. Скар. – К. : Знання. – Сер. VII «Педагогічна». – 1984. – № 6. – 47 с.
7. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т.– К. : Радянська школа. – 1976. – Т. 1. – 650 с.

8. Сучасна українська сім'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.novaera.te.ua/article_view.php?article=566.

9. Українські народні прислів'я та приказки : [авт. вступ. статті В. Бобкова, упоряд. : В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут]. – Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. – 790 с.

10. Чепіга Я. Моральне виховання в справі виховання / Я. Чепіга // Проблеми виховання й навчання [збірник психо-педагогічних статей]. – Книга 1. – К. : Трьох святих, 1913. – С. 61–76.

РЕЗЮМЕ

Муляр Н. М. Актуальность и возможности внедрения исторического опыта морально-этического воспитания в жизни современной украинской семьи.

В статье проанализированы актуальные проблемы воспитания детей в современной украинской семье. Раскрыта роль родителей в процессе формирования морально-этических ценностей у детей. Обоснована целесообразность использования исторического опыта относительно нравственно-этического воспитания детей в современной семье. Выделено семью как наиболее устойчивый, социально и духовно значимый институт в морально-этическом воспитании подрастающего поколения. Охарактеризован ряд факторов, которые формируют мирные взаимоотношения между членами семьи и способствуют ее гармоничному нравственному развитию.

Ключевые слова: семья, морально-этические ценности, мораль, ментальность, семейно-бытовая культура, фактор, родители, воспитание.

SUMMARY

Mulyar N. Relevance and possibility of introducing historical experience of moral and ethical education in the life of modern Ukrainian family.

The article analyzes the current problems of raising children in the modern Ukrainian family. The role of parents in shaping the moral and ethical values in children is discussed. The expediency of use of the historical experience on moral and ethical education of children in modern family is argued. A dedicated family as the most sustainable, socially and spiritually significant institution in the moral education of the younger generation is characterized by a number of factors, which form peaceful relations between family members and promote its harmonious moral development.

Actively working on a study of family Institute, the author provides important specific recommendations for the process related-family education on moral and ethical values of the modern Ukrainian teachers and psychologists. Another important aspect of the lighting of the Institute of childhood in the traditional culture of the Ukrainians is labor.

The purpose of the article is to study the historical experience of moral and ethical education of children and to prove the feasibility of its implementation in the life of a modern family.

It is pointed out that true education of the younger generation is seen in Christian values, which are stable foundation of moral and ethical education of children. Thanks to clearly defined moral orientations, the child may develop as a conscious personality in his actions and deeds. Such a person cannot be influence by negative information, which provide modern mass media: Internet, TV, press. In life this person will be culturally-conscious and will not copy his peers or idols with a negative attitude towards life.

It is also important to note that Ukraine's aspirations to build a civilized, democratic and humane society requires revision, the attitude of state institutions to the family, its moral and material well-being, because one of the priority directions of the state policy in Ukraine should become an effective family policy. The content of family policy should be

comprehensive and reflect the relations between the state and the family in the main spheres of the society. At the same time, it should focus on specific family problems associated with the implementation of its main social functions (reproductive, economic, educational). In connection with this matter clear differentiation of family and social policy in relation to general and specific problems of family, raising legal awareness of families, children and youth about their rights should be given.

Key words: family, moral and ethical values, morals, mentality, family culture, factor, parents, education.

УДК 376.2

К. В. Польшун

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ІНКЛЮЗІЯ: РІЗНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ОДНІЄЇ ПРОБЛЕМИ

У статті обґрунтовано необхідність уточнення понять «інтеграція» та «інклюзія» з огляду на їхню складність та неоднозначність. Визначено сутність згаданих понять. Показано, що вони мають як спільні, так і відмінні риси. Розглянуто різні позиції науковців щодо визначення співвідношення окреслених понять. Виокремлено три основних підходи до розв'язання означеної проблеми. З'ясовано, що інклюзію розглядають як більш широкий процес інтеграції, як етап у розвитку освіти, як частковий випадок інтеграції. Наведено аргументи щодо неправомірності ототожнення досліджуваних понять.

Ключові слова: інтеграція, інклюзія, поняття, особа з обмеженими можливостями, навчальний процес.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні питанню здобуття освіти особами з особливими потребами приділяється все більше уваги. Найпоширенішою є ідея залучення людей з обмеженими можливостями до колективу здорових ровесників. Реалізації цієї ідеї відповідає два явища – інтеграція та інклюзія. У межах аналізу понятійного апарату у сфері інклюзивної освіти питання щодо співвідношення термінів «інтеграція» та «інклюзія» є, з нашого погляду, одним із найбільш складних та дискусійних. Воно потребує серйозного опрацювання, адже розмитість термінологічних визначень, неправомірне ототожнення понять може призвести до приписування певному поняттю ознак, не характерних для нього, ігнорування особливих відмінностей того чи того поняття тощо. Натомість упорядкована термінологія надає результатам дослідження однозначності та логічної стрункості, посилює доказовість висновків.

Аналіз актуальних досліджень свідчить, що одні науковці вважають поняття інклюзії ширшим за поняття інтеграції (В. Дюков, Е. Леонгард), другі говорять про наявність у них як спільних, так і відмінних рис (Є. Ковальов, А. Колупаєва, Є. Ярська-Смірнова), треті стверджують, що інклюзія – це частковий випадок інтеграції (І. Хафізулліна, Л. Кобріна), четверті – використовують досліджувані поняття як взаємозамінні (Г. Петрова, Д. Тітов).